

Лекція 4. СВІДОМІСТЬ

План

- 1.Відображення як загальна властивість матерії.
- 2.Виникнення свідомості та її суспільна природа.
- 3.Структура та функції свідомості.
- 4.Форми та рівні суспільної свідомості.

Відображення

- - це загальна властивість матеріальних систем власними змінами відображати особливості взаємодіючих з ними інших матеріальних тіл.
-
- **ФОРМИ ВІДОБРАЖЕННЯ:**
- - *Відображення в неживій природі* – фізико-хімічні зміни в природних об'єктах як результат впливу чи взаємодії (наприклад, ландшафт місцевості після землетрусу).
- - *Відображення в живій природі* – наприклад, зникнення деяких видів тварин після зміни клімату, поява психіки у тварин.
- - *Відображення в соціумі* – індивідуальна та суспільна свідомість.

ВІДОБРАЖЕННЯ на рівні живої природи

- називають *інформаційним*, бо інформація є фундаментом життя;
- *генетична інформація* ~ це специфічна форма відображення попередньої історії розвитку живих об'єктів у молекулах *ДНК*;
- *імунітет* – ще одна найважливіша форма інформаційного відображення у живих організмах, за допомогою якої відбувається «розпізнавання» власних та чужих елементів у внутрішньому середовищі організму.

Свідомість

- – це властивість високоорганізованої матерії - людського мозку;
- – вища форма відображення дійсності в ідеальних образах;
- – продукт соціально-історичного розвитку;
- – регулятор поведінки людини.

(З.Фрейд був проти останнього положення – він вважав, що ВОНО (інстинкт) керую людиною, а не її розум).

Матеріалістична філософія розглядає свідомість:

- як результат розвитку матерії;
- як суб'єктивний образ навколишнього світу;
- як ідеальне;
- як процес мислення, що супроводжується певними біохімічними, фізіологічними та іншими змінами в мозку, але не вони становлять зміст свідомості;
- .

КОНЦЕПЦІЇ ВИНИКНЕННЯ СВІДОМОСТІ

1. Концепція еволюції

Ч. Дарвін в своїй теорії стверджує, що внаслідок боротьби за існування та пристосування до умов довкілля відбувається удосконалення видів живих організмів, з'являються психіка та людська свідомість.

2. Трудова концепція (походження свідомості внаслідок розвитку праці)

враховується археологією та антропологією. Але вона не пояснює, чому при наявності "праці із знаряддями" історичний процес формування свідомості був загальмований на дуже тривалий час.

3. Концепція походження свідомості з єдиного інформаційного поля

наголошує на тезі:

- усі процеси світу супроводжуються обміном інформацією. Людська свідомість — один із проявів інформаційних процесів.

4. СУБСТАНЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ розглядає свідомість:

- як виявлення (прояв) вихідної засади світу - Духу, або Ідеї, або світового Розуму (інтелекту);
- як творіння Бога.

Структура свідомості:

- – знання;
- – мислення ;
- – почуття, емоції;
- – пам'ять;
- – воля;
- – самосвідомість.

МИСЛЕННЯ

- здібність встановлювати зв'язок між явищами в поняттях;
- містить *інтелектуальні процеси* (планування планування, проектування планування, проектування, оцінювання, розуміння тощо) й *інтелектуальні операції* (аналіз (аналіз, синтез (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення тощо).

ПОЧУТТЯ

- Почуття — це переживання ставлення до людських потреб, задоволення або незадоволення яких викликає позитивні або негативні емоції — радість, любов, гордість або сум, гнів, сором тощо. На відміну від емоцій і настроїв, почуття мають виражену об'єктивну прив'язку: вони виникають стосовно до чого або когось, а не ситуації в цілому. «Я боюсь цієї людини» — це почуття, а «Мені страшно» — це емоція.

ЕМОЦІЇ – стан хвилювання, збудження людини

- Класи емоційних станів – настрій, пристрасть, афект. Виокремлюють: нижчі емоції, що пов'язані з безумовно-рефлекторною діяльністю, ґрунтуються на інстинктах та є їх вищим виразом (*емоції голоду, спраги, егоїзму тощо*) і вищі, дійсно людські емоції-почуття: *обов'язку, товариства, сорому*.
- Десять фундаментальних емоцій — це цікавістьцікавість, радістьцікавість, радість, здивуванняцікавість, радість, здивування, гнівцікавість, радість, здивування, гнів,

ПАМ'ЯТЬ

- - психічний процес, який полягає в закріпленні, збереженні та наступному відтворенні минулого досвіду(інформації).

Актуальною для сучасної України є проблема *історичної пам'яті* як поле змагань за ідентичність.

ВОЛЯ

- *здатність*, за допомогою якої мислячий розум робить вибір своїх цілей, дій та керує зусиллями у виконанні своїх прагнень; *міцне прагнення* реалізувати задум.

Сила волі залежить від щирості прагнення до мети. Це прагнення повинно мати глибинний характер, і не бути лише випадковим, смутним бажанням.

Свобода волі – філософське питання

про те, чи розум вільний у своїх діях або рішеннях, чи вони визначені наперед, детерміновані. Філософські школи відрізняються в поглядах на те, чи всі події детерміновані (детермінізм проти індетермінізму) й у поглядах на те, чи може свобода співіснувати з детермінізмом (сумісність проти несумісності). Так, жорсткий детермінізм стверджує, що Всесвіт детерміністичний, що зумовлює неможливість **свободи волі**.

САМОСВІДОМІСТЬ

за допомогою якої особа конкретно усвідомлює себе у своїх власних розумових діях і станах.

Аспекти самосвідомості:

- 1) *когнітивний* - виявляється в самовідчуттях, самоаналізі, самооцінці;
- 2) *афективний* аспект - у скромності або самолюбстві;
- 3) *регулятивний* аспект - у самоконтролі, самодисципліні.

Умови виникнення свідомості

- природні:

- – здоровий мозок;
- – розвинута перша сигнальна система (зір, слух);
- – їжа.

-

- соціальні:

- – праця, активність;
- – мова;
- – спілкування.

Функції свідомості:

- - пізнавальна;
- – світоглядна;
- – цілепокладаюча;
- – оціночна (аксіологічна);
- – методологічна.
- **Об'єктивні показники розвитку свідомості:**
- – мова людини;
- – її вчинки та дії;
- – самооцінка.

ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (ШІ)

- ШІ — технічна (комп'ютерна) система, що має певні ознаки інтелекту, тобто здатна:
  - розпізнавати та розуміти, виконувати формально логічні операції;
  - знаходити спосіб досягнення результату та приймати рішення;
  - вчитися.

Творче мислення - прерогатива тільки людини.

Суспільна свідомість

- сукупність ідей, теорій, уявлень, почуттів, вірувань, емоцій людей, настроїв, у яких відбивається природа, матеріальне життя суспільства і вся система суспільних відносин.
- Суспільна свідомість існує і виявляється у **формах** політичної, правової, моральної, релігійної і атеїстичної, естетичної та природно-наукової свідомості.

Рівні суспільної свідомості.

- **буденно-повсякденний** (суспільна психологія - соціальні настрої, відчуття);
- **теоретичний** (ідеологія - система поглядів, ідей, переконань, цінностей та установок, що виражають інтереси різних соціальних груп, класів, в яких дається певна картина соціуму та цілі (програми) щодо закріплення або зміни існуючих суспільних відносин.

ТЕСТ 4.

- 1. ... це загальна властивість матеріальних систем власними змінами відобразити особливості взаємодіючих з ними інших матеріальних тіл.
- 2 ... - соціальні умови виникнення свідомості.
- 3. Кому належить вираз –“ я мислю, отже існую”?
- 4. ... - здібність встановлювати зв'язок між явищами в поняттях.
- 5. Назвіть рівні суспільної свідомості.
- 6. Назвіть ім'я філософа, який запропонував правителю Сіракуз Діонісію програму суспільних реформ, за що був проданий в рабство.